

Gouden kansen voor sport en cultuur door Europese validatie na 2018

In tegenstelling tot de rest van Europa is het in Nederland geen beleid van overheidswege jeugdigen in aanraking te brengen met sport en cultuur. Daar zou verandering in kunnen komen als deze vorm van niet-formeel leren gevalideerd gaat worden met ingang van 2018.

Formeel leren vindt plaats binnen het geïnstitutionaliseerde onderwijs. Informeel leren is ongepland, als kinderen bijvoorbeeld besluiten spontaan een potje voetbal te spelen. Daartussenin bevindt zich het niet-formeel leren: het is wel gepland, heeft vaak ook een soort curriculum, maar wordt niet afgesloten met een diploma of getuigschrift. Sport en cultuur kunnen het best onder het niet-formeel leren worden gerangschikt.

Onder aanvoering van de Europese Unie (EU) en de Raad van Europa zullen met ingang van 2018 Europese landen alle vormen van niet-formeel leren identificeren, documenteren, beoordelen en valideren. De Unesco spreekt in dit verband over RVA: *Recognition, Validation, Accreditation* (Yang 2015). Dat betekent dat het niet-formeel leren meer in de belangstelling komt te staan. In de toekomst worden daardoor

niet alleen schoolse zaken maatschappelijk gewaardeerd, maar ook wat is geleerd in de vrije tijd. Dat geeft onvermoede mogelijkheden voor sport en cultuur.

Nederland is uitzondering

Het Nederlandse jeugdbeleid trekt relatief weinig middelen uit voor sport en cultuur (Clarijs 2017b) en wordt gedomineerd door het zorgconcept (Projectgroep Ontwikkeling Lokaal Preventief Jeugdbeleid 1996). Het kijkt vooral naar de jeugdigen waar wat mee ‘aan de hand is’, en er is nauwelijks aandacht voor kinderen en jongeren die gewoon of goed meekomen (het ontwikkelingsconcept). Dat heeft gevolgen voor de plaats die het niet-formeel leren – en dus sport- en cultuurbeoefening – inneemt in onze samenleving.

Nederland is met deze aanpak een uitzondering in Europa. De EU en de Raad van Europa zetten met hun jeugdbeleid exclusief in op niet-formeel leren. Ook andere Europese landen richten zich met hun beleid al meer dan honderd jaar op de vrije tijd, waar juist het niet-formeel leren plaatsvindt.

‘Het Finse boekje’

Het was Finland dat in de EU als eerste met een systeem kwam van validering van *skills and competences* die kinderen en jongeren in de vrije tijd hadden verworven. Ouders kregen bij de geboorte van hun kind een blauw boekje toegestuurd, dat inmiddels is vervangen door een digitale versie. Wanneer een kind bijvoorbeeld op een voetbalclub gaat, krijgt het daarvoor aan het eind van het seizoen een aantal punten en een stempel van de club. Dit staat los van prestaties en geeft alleen aan dat het een seizoen lang actief is geweest. In clubverband wordt veel geleerd over en voor het leven, dat verdient evenveel waardering als schoolse, cognitieve kennis. Verschillende activiteiten leveren verschillende punten op. Solo een muziekinstrument leren bespelen levert een punt op (doorzettingsvermogen), maar speel je in een orkest, dan krijg je er meer (doorzettingsvermogen en samenwerken). Ook met scouting verdien je punten, net als met het meedoen met een rugbykamp of het begeleiden van vluchtelingenkinderen met het Rode Kruis, overal wordt immers van geleerd. Het gaat dan niet om feitelijke kennis, maar om

de onder andere door de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) en EU zo vurig bepleite *21st century skills* als leiderschap tonen, verantwoordelijkheid nemen, het probleemoplossend vermogen vergroten, samenwerken, enzovoort. Met sport en cultuur komen kinderen en jongeren in een hogedrukpan van socialisatie terecht.

Alle jeugdigen kunnen aan dergelijke activiteiten deelnemen, maar hoeven dat niet; het is immers ‘vrije tijd’. Het virtuele boekje blijft de rest van het leven van de jongere een rol spelen als deze bijvoorbeeld wil gaan studeren of werken. Het vervangt in Finland de sollicitatiebrief. In plaats van een brief vol obligate zinnen over hoezeer de sollicitant is gemotiveerd voor juist deze baan, krijgt de werkgever in een paar seconden inzicht met wat voor persoon hij te maken heeft. Dat Finland recentelijk heeft besloten het hele traditionele onderwijsstelsel overboord te zetten ten gunste van het niet-formeel leren, mag dan ook niet verbazen. Sport en cultuur staan hier op gelijke voet.

Geïntegreerde benadering Sint-Petersburg

Dat zien we ook terug in de vele verschillende organisaties voor *after-school education* in Rusland, waar geen onderscheid tussen sport en cultuur wordt gemaakt. Oost-Europese overheden subsidiëren dergelijke vrijetijdsorganisaties ruimhartig omdat zij jeugdigen sociaal en individueel ontwikkelen naar goed burgerschap. Elk dorp of elke wijk in de stad heeft een dergelijke organisatie. In totaal telt Rusland er 18.000; daarnaast zijn er organisaties exclusief gericht op één thema, zoals tienduizenden op het gebied van sport (met 800 olympische scholen) en 55.000 op techniek. Door onderlinge competitie is er een bloeiende uitwisseling tussen de organisaties.

In elke Russische stad krijgt zo’n organisatie een van de mooiste gebouwen, vandaar de naam *Children and Youth Palace*. In Sint-Petersburg is dat het Anichkov-paleis, gelegen aan de Nevski Prospekt, waar de voorlaatste tsaar Alexander III woonde. Lenin schonk dit gebouwencomplex na de Oktoberrevolutie van 1917 aan ‘de jeugd van Sint-Petersburg’. Tot de dag van vandaag is de organisatie *Palace for Youth Creativity* (sport en cultuur) er gehuisvest. Naast talloze ruimtes voor allerlei sporten zijn er repetitieruimtes voor toneel, een grote theaterzaal met 800 plaatsen, →

een bijbehorend jeugdhotel en boerderijen en biologische centra en verschillende kampen buiten de stad voor in totaal duizenden jeugdigen. Het Palace biedt onderdak aan meer dan 1000 verschillende programma's waar wekelijks 18.500 kinderen en jongeren na schooltijd aan deelnemen. Zo kunnen ze alle soorten muziek-instrumenten leren bespelen, er zijn klassieke orkesten, jazzbandjes, hiphopworkshops, allerlei soorten koren, modern en klassiek ballet, *street dance*, paardrijden, talenonderwijs, techniek, theater, (regisseren, spelen, decorbouw), vele (intellectuele) sporten, journalistiek (radio, tv, schriftelijke media), watersporten, talloze creatieve mogelijkheden (schilderen, beeldhouwen, poëzie, modeontwerpen, keramiek, design), enzovoort. Sommige kinderen en jongeren bezoeken één activiteit per week, andere doen er drie per dag. Omdat er geen kosten aan verbonden zijn, kunnen ze alles uitproberen. Vinden ze iets niet leuk, dan switchen ze naar een andere activiteit. In de vakanties kan elk kind een vriend of vriendin meenemen; zo lopen er in de kerstweek 40.000 kinderen en jongeren in het Palace die allerlei activiteiten uitproberen.

En dat is slechts één van de organisaties in Sint-Petersburg. Er zijn er, weliswaar kleiner van omvang, nog 23 in deze stad. Het is een weloverwogen inzet van de overheid om de sportieve en culturele ontwikkeling van kinderen en jongeren te stimuleren. Het hoofddoel is inclusie.

De bestuurlijke weeffout door het derde milieu in casu sport en cultuur te ontkennen, verdient beleidsmatige toewijding in de directe toekomst

Buitenland: onder geen beding preventie

Opvallend is dat deze organisaties zich verre houden van het formele zorgsysteem. Zij willen daarom hun activiteiten geen preventie noemen uit angst het zorgsysteem te worden ingezogen. Wel wordt vanuit deze organisaties sociale hulp en ondersteuning geboden, maar buiten het officiële hulpverleningscircuit om. Dat is een zegen voor de ouders.

Niet alleen getalenteerde kinderen zijn welkom, ook straatkinderen en mentaal of fysiek gehandicapte kinderen (zo wordt in Minsk zo nodig een doventolk ingeschakeld en schilderen blinde kinderen in Bulgarije samen met ziende kinderen).

De organisaties hebben een groot bereik. In Oekraïne is 40 procent van de jeugd actief in dergelijke organisaties, in Estland 65 procent, in Georgië 35 procent, in Wit-Rusland 40 procent, in Litouwen 40 procent en in Rusland 70 procent (Clarijs 2008). In een aantal landen heeft de sector van het niet-formeel leren zelfs dezelfde rechten (lees: financiering) als het formele onderwijs (Clarijs 2013).

In tegenstelling tot Nederland, waar moeilijke jongeren bij elkaar worden geplaatst (verdichting), worden daar kinderen met deviant gedrag in groepen geplaatst met anderen die geen problemen hebben of veroorzaken (verlichting). Door maximaal twee van dergelijke jeugdigen te plaatsen in een groep van 12 of 15 'gewone' kinderen, die hun afwijkende leeftijdgenoten aanspreken op hun gedrag (*peer learning*), verdwijnt het moeilijke gedrag op termijn meestal vanzelf. Verdichting verergert de problematiek juist. Er is geen land in Europa dat zo'n lage effectiviteit van de jeugdhulp kent als Nederland.

Nederlandse overheid: afgeschoven verantwoordelijkheden

Een vergelijking met Nederland loopt al snel vast. Natuurlijk zijn er muziekscholen (die door hun methodiek trouwens niet tot het niet-formeel leren behoren), sportclubs en culturele verenigingen. Maar veel activiteiten zijn afhankelijk van de inzet van volwassenen. Er is nauwelijks een aanbod vanuit de overheid, laat staan dat er (nationaal) beleid op het gebied van vrije tijd is. In Nederland heeft ten gevolge van het primaat van het gezin de overheid de verantwoordelijk-

heid waar het sport en cultuur van jeugdigen betreft, van zich afgeschoven richting gezinnen en maatschappelijk middenveld (Hermanns et al. 2008). Er gelden wetten en regels met betrekking tot onderwijs (tweede milieu), maar wat kinderen en jongeren doen in relatie tot sport en cultuur (derde milieu) is vooral de verantwoordelijkheid van het gezin zelf (eerste milieu).

Het gesubsidieerde jongerenwerk heeft wel activiteiten in de vrije tijd van jeugdigen. Echter, het probleem daarbij is dat het jongerenwerk een paradoxale taakstelling kent: overlastbestrijding en talentontwikkeling. Alle 388 gemeenten geven voor het jongerenwerk de prioriteit aan de eerste taak, zoals Kooijmans (2017) beschrijft, waardoor de tweede taakstelling zwaar onder druk staat (Clarijs 2017a).

Sport en cultuur krijgen door de aanstaande validering een gouden kans. Jeugdigen die voor het formeel leren minder gemotiveerd zijn, kunnen met niet-formeel leren (in casu sport en cultuur) zich andere competenties en vaardigheden verwerven, die vervolgens maatschappelijk ook worden gewaardeerd. Het systeem van waardering is in Nederland nog niet bepaald. Sport en cultuur zouden zich gezamenlijk met deze gesprekken kunnen en misschien wel moeten gaan bemoeien.

Een eerste stap daarin is dat zij zich in het buitenland oriënteren op de mogelijkheden die er zoal zijn om hier een stevig en geïntegreerd sport- en cultuurbeleid op te zetten. Als tientallen Europese landen al zo'n 150 jaar sport en cultuur als uitgangspunt nemen voor beleid voor jeugd en vrije tijd, zou Nederland haast aan pathologische zelfdestructie lijden wanneer het deze ontwikkelingskansen blijft ontkennen. De bestuurlijke weeffout door het derde milieu in casu sport en cultuur te ontkennen, verdient beleidsmatige toewijding in de directe toekomst. Een nieuw kabinet kan constructief aan de slag. •

Literatuur

- Clarijs, R. (ed.) (2008) *Leisure and non-formal education: a European overview of after- and out-of-school education*. Prague: Zenka.
- Clarijs, R. (2013) *Tirannie in de jeugdzorg: een onderzoek naar mogelijkheden van beleidsveranderingen*. Amsterdam: SWP.
- Clarijs, R. (2015) *Om de jeugd: perspectief voor beleid en praktijk*. Amsterdam: SWP.
- Clarijs, R. (2017a) *Verbreed jongerenwerk: hoe transformatie van het jeugdlandschap leidt tot een effectief gemeentelijk jeugdbeleid*. Amsterdam: SWP.
- Clarijs, R. (2017b) *Handboek jeugdhulp en jeugdbeleid*. Amsterdam: SWP.
- Hermanns, J.M.A. en A.J. van Montfoort (2008) 'Hoe pedagogisch verantwoord is het beleid van de Nederlandse overheid?' In: *Bouwstenen voor betrokken jeugdbeleid*, 51-86.
- Kooijmans, M. (2017) *Talent van de straat: hoe je jongeren kunt verleiden uit de criminaliteit te blijven*. Amsterdam: Van Gennep.
- Projectgroep Ontwikkeling Lokaal Preventief Jeugdbeleid (1996) *Plan van aanpak*. Rijswijk: Ministerie van WVC.
- Yang, J. (2015) *Recognition, validation and accreditation of non-formal and informal learning in UNESCO member states*. Hamburg: UNESCO Institute for Lifelong Learning.

Noot

- 1 Voor een breder overzicht zie Clarijs 2017a.